

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Przeszukanie, jako czynność ujawniająca dowody, posiada istotne znaczenie dla biegu i wyniku postępowania dowodowego w procesie karnym. Z drugiej strony, ze względu na swoją naturę, jednocześnie stanowi środek istotnej ingerencji w prawa i wolności jednostki, gwarantowane w Konstytucji RP, takie jak prawo do prywatności, nietykalności osobistej i poszanowania miru domowego. Ze względu na konfliktowy charakter wskazanych racji, celem projektu jest takie ukształtowanie instytucji przeszukania, które pozwoli pogodzić skuteczność organów postępowania w zakresie wykrywania i ścigania przestępstw z odpowiednią ochroną przed dokonywaniem przeszukań bezpodstawnych, czy też nadmiernie ingerujących w podstawowe prawa i wolności.

W celu wypracowania optymalnego modelu przeszukania osoby, miejsca i rzeczy, zidentyfikowano problemy badawcze, które zostaną podjęte w planowanym projekcie. Po pierwsze, poza przeszukaniami dokonywanymi przez Policję dla potrzeb prowadzonych postępowań karnych, funkcjonariusze podejmują także inne czynności zbliżone do przeszukania takie jak kontrola osobista, kontrola bagażu itp. opierając się na tzw. ustawach policyjnych. Są to czynności zbliżone w swojej istocie do uregulowanej w Kodeksie postępowania karnego [dalej: k.p.k.] instytucji przeszukania, przy czym obwarowane są znacznie mniej surowymi wymogami (np. nie wymagają zatwierdzenia przez prokuratora lub sąd) a ich regulacja ma charakter zdecydowanie mniej precyzyjny w zakresie sposobu ich przeprowadzania, co stwarza znaczne ryzyko nadmiernej ingerencji w prawa i wolności jednostki. Dlatego też konieczne jest przeprowadzenie badań obejmujących zjawisko korzystania przez Policję z „przeszukań porządkowych”, pomimo istnienia podstaw do przeprowadzenia przeszukania procesowego.

Co więcej, obowiązujące regulacje stwarzają ryzyko dokonywania przeszukań bezzasadnych lub nieproporcjonalnych. W polskim systemie prawnym zarówno w odniesieniu do przeszukań procesowych, jak i porządkowych przepisy minimalizujące ryzyko nadużyć skonstruowane zostały w sposób nieprzejrzysty i budzący znaczne problemy interpretacyjne. Spośród szeregu regulacji zbudowanych na zbyt dużym stopniu ogólności, aby zapewnić gwarancje praw i wolności jednostki należy wskazać na brak katalogu czynów, w sprawach o które można dokonać przeszukania, ustawowego wymogu wskazania w postanowieniu w przedmiocie przeszukania poszukiwanej rzeczy lub osoby oraz niedookreślenie okoliczności pozwalających na dokonanie przeszukania przez Policję bez uprzedniego wydania postanowienia prokuratora lub sądu. W tej sytuacji prowadzi to do sytuacji, w której tryb z założenia wyjątkowy, w praktyce może stać się zasadniczym trybem dokonywania przeszukań. Poszukiwanie odpowiedniego standardu regulacji pozwalających na prowadzenie przeszukań w sposób zapewniający jednocześnie skuteczność ścigania oraz poszanowanie praw jednostki, stanowi w związku powyższym główny cel planowanych badań.

Po trzecie, obowiązujące przepisy nie gwarantują satysfakcjonujących instrumentów kontroli w zakresie dokonywania przeszukań tak procesowych jak i porządkowych. Weryfikacji powinno podlegać to, czy zarządzanie przeszukaniami oraz ich zatwierdzanie przeszukań w wypadkach niecierpiących zwłoki nie powinno należeć do wyłącznej kompetencji sądu. Należy także rozważyć, czy przeszukanie dokonane przez funkcjonariuszy Policji, bez nakazu sądu lub prokuratora, powinno być zatwierdzane obligatoryjnie, czy też jedynie na wniosek. Wreszcie weryfikacji należy poddać kwestię konsekwencji dla ujawnionych dowodów, jakie niesie za sobą przeprowadzenie czynności przeszukania w sposób naruszający przepisy ustawy.

Projekt zostanie zrealizowany przy wykorzystaniu trzech metod badawczych. Pierwszą z nich będzie analiza obowiązujących regulacji prawnych dotyczących instytucji przeszukania uregulowanej w k.p.k. oraz ustawach policyjnych. W dalszej kolejności wykorzystane zostaną metody mające na celu weryfikację praktyki stosowania wskazanych przepisów przez odpowiednie organy, tj. badania akt sądowych na obszarze trzech województw (łącznie 1500 spraw), a także ankietowych wśród praktyków. Powyższe pozwoli na kompleksową ocenę funkcjonowania przeszukań w praktyce. Ostatnią z zastosowanych metod badawczych stanowią będą badania porządków prawnych innych państw (Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Francji, Włoch i Niemiec).

Zgodnie z przyjętymi założeniami wnioskodawców, całokształt planowanych badań pozwoli wypracować optymalny model przeszukania, zapewniający odpowiednie proporcje pomiędzy interesem społecznym wyrażającym się w efektywności ścigania przestępstw a konstytucyjnie gwarantowanymi prawami jednostki.